

UDK: 712.2(911.373)(560)

doi:10.5379/urbani-izziv-2024-35-01-04

Prejeto: 14. 2. 2024

Sprejeto: 30. 4. 2024

Meltem ERDEM KAYA
Hasan Serdar KAYA
Fatih TERZI
Doğanay TOLUNAY
Elif ALKAY
Filiz BEKTAŞ BALÇIK
Ezgi GÜLER TOZLUOĞLU
S. Elif SERDAR YAKUT

Krajinska identiteta podeželskih naselij: primer egejske regije v Turčiji

Avtorji v članku predstavljajo metodologijo proučevanja krajinske identitete podeželskih naselij, s katero so opisno analizirali naravne, grajene, družbeno-gospodarske in družbeno-kulturne parametre krajinske identitete na različnih ravneh. Za študijo primera so izbrali egejsko regijo v Turčiji, ki ima zelo raznovrstna podeželska naselja, ki so posledica geomorfoloških, arhitekturnih, podnebnih, gospodarskih in družbeno-kulturnih razlik. Več izsledkov

raziskave se nanaša na fizično krajinsko identiteto. V članku predstavljajo tudi pomembne vidike podeželskih naselij, povezane s krajinsko identiteto, in izpostavijo pomen pristopov k trajnostnemu razvoju podeželskih območij, ki upoštevajo njihovo identiteto.

Ključne besede: krajinska identiteta, podeželska naselja, podeželska krajina, Turčija

1 Uvod

Podeželska naselja se v marsičem razlikujejo od mestnih naselij, razumevanje razlik med njimi pa je ključno za zadovoljevanje potreb sodobnega urbanizma in razvoja ter razumevanje njihovih vplivov na podeželska območja. Zaradi demografskih sprememb, mobilnosti prebivalcev, stanovanjskih potreb in čedalje večjega povpraševanja po naravnih območjih, namenjenih rekreaciji, se podeželska območja preobrazajo enako temeljito kot mesta. Vsi naštetih dejavniki so povzročili preobrazbo podeželskega prostora, to preobrazbo pa spremljajo še družbeno-gospodarske in družbeno-kulturne spremembe (Carlin in Saupe, 1993; Boyle in Halfacree, 1998; Dax, 1999; Mahon, 2007; Lampietti idr., 2009; Silva in Figueiredo, 2013).

Zadnjih nekaj desetletij se podeželska območja v Turčiji temeljito spreminjajo. Poleg splošnih trendov, značilnih za ves svet, kot so migracije, globalizacija in tehnološki razvoj, ter njihovih vplivov na podeželska območja preobrazbo turških podeželskih območij pospešujejo tudi prizadevanja za pristop k Evropski uniji, evropska perspektiva prostorskega razvoja, nova kmetijska politika, razprave o okoljskih vprašanjih in trajnosti ter novi pravni okviri upravljanja podeželskih zemljišč (Oğuz, 2013; Çörek Öztaş in Karaaslan, 2017). S sprejetjem zakona št. 6360 leta 2012 so bila nekdanja srednje velika mesta razglašena za metropolitanske občine, nekdanje podeželske vasi pa za mestne soseske (Soydal in Türk, 2016). Z novo zakonsko ureditvijo za podeželska območja metropolitanskih občin velja upravljavska politika, ki omejuje kmečke gospodarske dejavnosti in storitve na območju mest. Jasno je, da zakon ogroža kmečko naravo teh območij in da je treba nujno razviti nove strategije in načine nadziranja procesa preobrazbe s prostorskega, družbenega in gospodarskega vidika.

Do zdaj je le malo raziskav ponudilo metodološki pristop k proučevanju večplastne zgradbe podeželskih naselij. Večina raziskav se osredotoča na tri vidike. Nekatere proučujejo podeželska naselja z geografskega vidika, pri čemer jih razvrščajo glede na geomorfologijo, etnično sestavo, gospodarstvo, funkcijo in velikost (Mitković idr., 2002). Druge jih razvrščajo z urbanističnega vidika oziroma glede na makroobliko (strnjena, razložena, obcestna naselja itd.) (Sharp, 1946; Bunce, 1982; Mandal, 2001; Roberts, 2006), precej pa se jih osredotoča tudi na kmečko arhitekturo kot ljudsko prvino podeželskih naselij (Oliver, 2003; Sabatino, 2010; Donovan in Gkartzios, 2014; Philokyrou in Michael, 2021). Nekateri uporabni pristopi in zamisli so bili uvedeni z Evropsko konvencijo o krajini (Svet Evrope, 2000), v kateri je poudarjeno varovanje ruralnih značilnosti in identitete kulturne krajine. V Združenem kraljestvu je na primer Agencija za podeželski razvoj Anglije že od osemdesetih let 20. stoletja opozarjala na pomembno vlogo

krajinskih vrednot, ki ustvarjajo poseben podeželski značaj območij, pri upravljanju sprememb in doseganju trajnostnega razvoja podeželja (Swanwick, 2004; Tudor, 2014). Ocena krajinskih značilnosti se je izkazala za eno najpomembnejših in celostnih metod prepoznavanja in opisovanja značilnosti krajin na različnih ravneh. Poleg te se za določanje značaja podeželskih naselij uporabljajo tudi nekatere druge uporabne metode in pristopi, kot so opredelitev značaja mestne krajine, smernice za oblikovanje vasi in izjave prebivalcev o oblikovanju vasi. Njihov namen je opredeliti značilnosti vasi, vključno z njihovo arhitekturo, odprtim prostorom in zelenimi površinami, kar zagotavlja, da je njihov prihodnji razvoj skladen z njihovimi zdajšnjimi značilnostmi (Swanwick, 2004; Landscape Institute, 2017).

Krajinska identiteta je tako v literaturi kot strateških dokumentih prepoznana kot pomembna vrednota. Tako kot raziskave krajinskih značilnosti se tudi opredelitev krajinske identitete osredotoča na značilnosti, po katerih se posamezne krajine ločijo od drugih (Stobellar in Pedroli, 2011; Loupa-Ramos, 2016; Nitavska, 2020; Shao idr., 2020). Danes podeželska naselja pogosto izgubljajo svojo identiteto, zato so avtorji v raziskavi, predstavljeni v tem članku, razvili posebno metodo proučevanja krajinske identitete, ki razkriva večplastne značilnosti podeželskih naselij, tudi materialne prvine, kot so arhitektura, odprt prostor, ulična zasnova, raba zemljišč in naravne značilnosti, ter nematerialne prvine, kot so družbene, kulturne in gospodarske značilnosti življenja na podeželju. V raziskavi so tako opredelili parametre krajinske identitete, značilne za podeželska naselja, in predstavili metodo, s katero so oblikovali kazalnike fizične krajinske identitete, na podlagi katerih so lahko objektivno predstavili vpliv posameznega parametra na oblikovanje te identitete, pridobili podrobne podatke o podeželskih naseljih kot osnovo za načrte razvoja podeželja in predlagali okvir za vladno odločanje o podeželskih naseljih.

Krajinska identiteta je opredeljena kot zaznavna edinstvena zgradba kraja (Stobellar in Pedroli, 2011), ki jo ustvarja kombinacija značilnosti, po katerih se krajine med seboj razlikujejo, in kot celostna struktura, ki v ljudeh vzbuja močan občutek pripadnosti (Jackson 1984; Hough 1990, Shao idr., 2020). Stobellar in Pedroli (2011) ločita štiri vrste krajinske identitete: osebno-eksistencialno, kulturno-eksistencialno, kulturno-prostorsko in osebno-prostorsko. Krajinska identiteta lahko obsega vse značilnosti, po katerih se neka krajina loči od drugih, nekateri raziskovalci pa proučujejo tudi, kako ljudje na podlagi značilnosti krajine ustvarijo individualno in kolektivno identiteto. Ne glede na uporabljeni raziskovalni pristop krajinska identiteta vedno razkriva vzajemni odnos med človekom in krajino (Loupa-Ramos idr., 2016; Loupa-Ramos idr., 2019).

V literaturi se obravnava krajinske identitete osredotoča bolj na njen človeški vidik kot na fizično realnost. V tej povezavi je Shelley Egoz (2013) opredelila krajino in identiteto kot odnos med krajino in identiteto ljudi, ki so z njo povezani, pri čemer je izpostavila konstruktivno vlogo krajinske identitete pri oblikovanju individualne in kolektivne identitete. Loupa-Ramos idr. (2016) so predstavile drugačen pogled na krajinsko identiteto: oblikovale so transakcijski model krajinske identitete. Takšen model zagotavlja konceptualni okvir za razumevanje krajinske identitete, na katero vplivajo družbeni dejavniki in spremembe v okolju (Loupa-Ramos idr., 2019). Poudarile so, da krajinsko identiteto oblikujeta dve ravni vzajemnega odnosa med krajino in ljudmi: raven zaznavanja in raven aktivnosti. V skladu z enim od pristopov, ki se pojavlja v literaturi, krajinska identiteta temelji na zaznavnih značilnosti krajine in značilnostih krajine kot grajene dobrine (Altman in Rogoff, 1987; Werner idr., 2002; Loupa-Ramos idr., 2016; Loupa-Ramos idr., 2019). Drug pristop, ki se uporablja, pa temelji na domnevi, da sta se družba in krajina razvili kot odziv na človekove posege v krajini (in so del krajinske politike, načrtovanja in upravljanja). Osredotoča se na to, kako ti posegi spreminjajo krajino in njene značilnosti ter kako krajina posledično oblikuje povezave med ljudmi in prostorom (Antrop, 2005; Selman, 2012; Ramos idr., 2016).

V zadnjih desetletjih je krajinska identiteta postala pomemben vidik trajnostnih načrtovalskih pristopov, za njeno opredelitev pa so bile razvite razne metodologije in orodja (Stobellar in Pedrolí, 2011; Loupa-Ramos idr., 2016; Shao idr., 2020; Nitavska, 2020), ki temeljijo na kvalitativnih pristopih in se osredotočajo na to, kako lahko krajinska identiteta postane uporabnejša in koristnejša za prostorsko načrtovanje. Raziskava, predstavljena v tem članku, temelji na okviru, ki je bil razvit v raziskavi iz leta 2012, ki se je osredotočala na krajinsko identiteto v povezavi s podeželskimi naselji. Avtorji krajinsko identiteto obravnavajo kot kazalnik edinstvenih značilnosti podeželskih naselij in predstavljajo celosten pristop k proučevanju naselij kot del širšega pogleda na krajino (glej Erdem, 2012; Erdem Kaya, 2013). Raziskava iz leta 2012 je bila podlaga za določanje parametrov krajinske identitete, ki pa so jih avtorji na novo razvrstili, ob tem so razvili tudi novo metodologijo za določanje indeksov krajinske identitete. Čeprav lahko krajinsko identiteto razumemo tako s fizičnega kot družbenega vidika, je v tem članku predstavljena samo metoda proučevanja fizične krajinske identitete.

2 Zgradba raziskave in metodologija

Avtorji so v raziskavi uporabili mešano metodo, ki je vključevala tako kvalitativne kot kvantitativne pristope k proučevanju parametrov in indeksov krajinske identitete. Izraz *parameter* se

nanaša na prvine, ki sestavljajo krajinsko identiteto, *indeks* pa na kvantitativno vrednost vpliva posameznega parametra na oblikovanje fizične krajinske identitete. Podatki so bili zbrani s terenskimi opazovanji, intervjuji, analizo dokumentov, kartiranjem, tipološko klasifikacijo, klasifikacijo pokrovnosti tal, skaliranjem in uteževanjem parametrov krajinske identitete. Avtorji so obravnavali naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Kako lahko opredelimo krajinsko identiteto?
2. Ali lahko merimo parametre krajinske identitete in s tem ugotovimo njihov vpliv na oblikovanje krajinske identitete?
3. Ali je podeželska naselja mogoče primerjati na podlagi krajinske identitete?

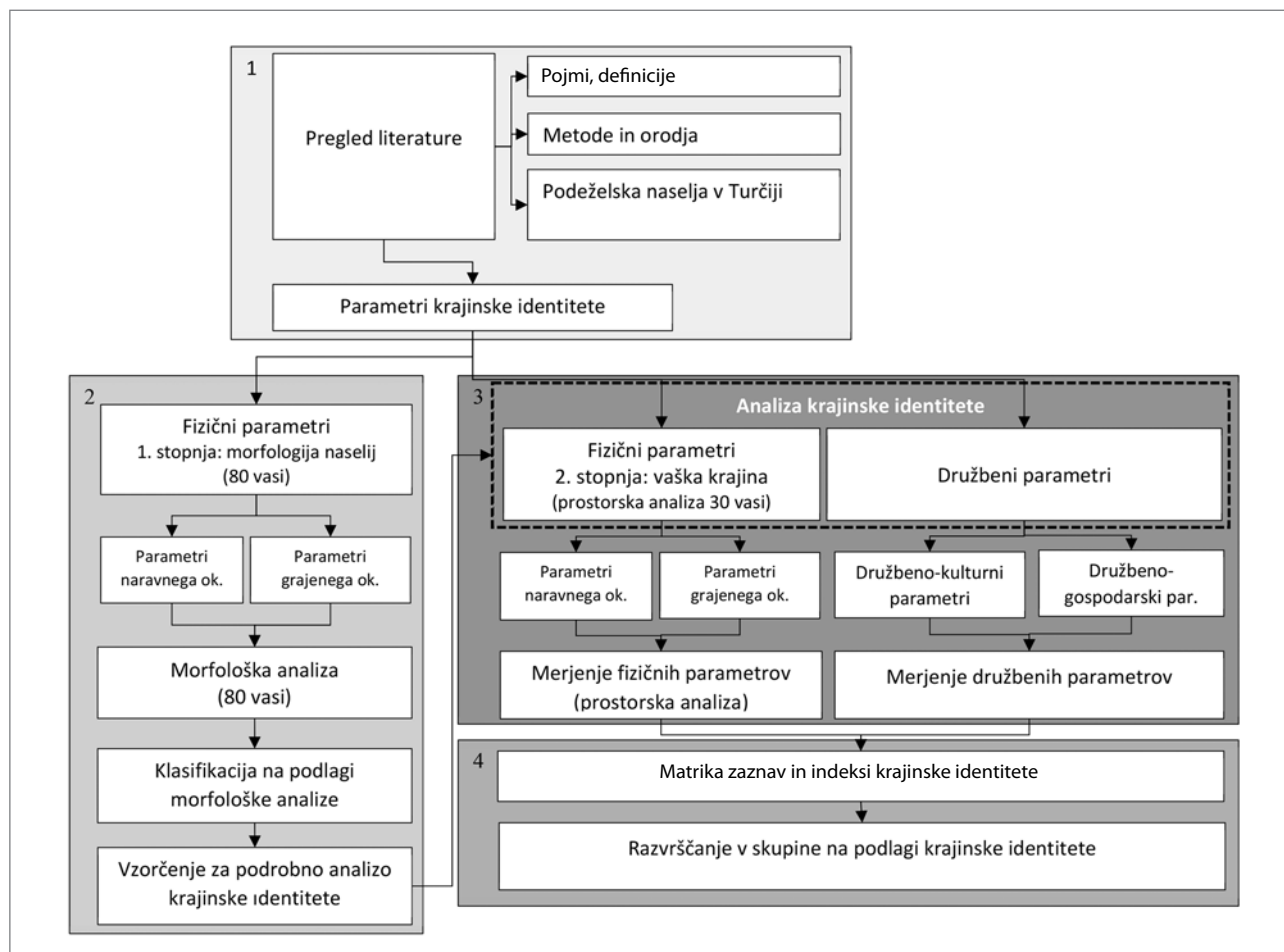
S temi vprašanji so preverjali naslednje hipoteze:

1. Na posameznem geografskem območju lahko opredelimo več tipov krajinske identitete.
2. Današnja dinamika razvoja negativno vpliva na krajinsko identiteto podeželskih naselij.
3. Negativne vplive na podeželska naselja lahko merimo s parametri krajinske identitete.
4. Parametri krajinske identitete omogočajo bolj sistematično in podrobnejšo klasifikacijo podeželskih naselij, ki se razlikuje od tiste, ki temelji na tradicionalnih metodah klasifikacije.

Da bi avtorji odgovorili na raziskovalna vprašanja in preverili veljavnost postavljenih hipotez, so oblikovali metodologijo, ki je vključevala štiri faze (slika 1). V prvi fazi so na podlagi poglobljenega pregleda literature opredelili parametre krajinske identitete, v drugi fazi pa so izvedli splošno analizo parametrov fizične identitete 80 podeželskih naselij v egejski regiji v Turčiji. Naselja so na podlagi geomorfoloških značilnosti razdelili v več glavnih skupin (dolinske, nižinske, obalne in hribovske vasi ter vasi ob vznožjih hribov), s tehnologijo daljinskega zaznavanja pa so analizirali tudi pokrovnost tal. V tretji fazi so opravili podrobne terenske raziskave 30 podeželskih naselij, na podlagi katerih so opredelili parametre fizične in družbene krajinske identitete. Vse parametre so zbrali v obliki matrike. Nato so opravili faktorsko analizo in analizo razvrščanja v skupine, na podlagi česar so ugotovili podobnosti in razlike med vasmi ter prikazali prostorsko razporeditev identitetnih skupin v egejski regiji. V četrti fazi so oblikovali matriko, s katero so opredelili indekse krajinske identitete 30 podeželskih naselij.

2.1 Vzorčenje

Raziskava se je osredotočala na podeželska naselja v egejski regiji v Turčiji. Avtorji so to regijo izbrali zato, ker so v njej zelo različna podeželska naselja, hkrati je območje raznovrstno tudi z vidika naravnega in grajenega okolja ter kmetijskih značilnosti. V regiji so tako obalna naselja kot vasi, ki so v notranjosti Anatolije. Po drugi strani so v regiji tudi velika mesta, kot

Slika 1: Raziskovalne metode (ilustracija: Meltem Erdem Kaya)

je İzmir, in pomembna industrijska središča Anatolije, kot je Denizli. Povpraševanje po turističnih in sorodnih storitvah je tudi zunaj mest zelo veliko.

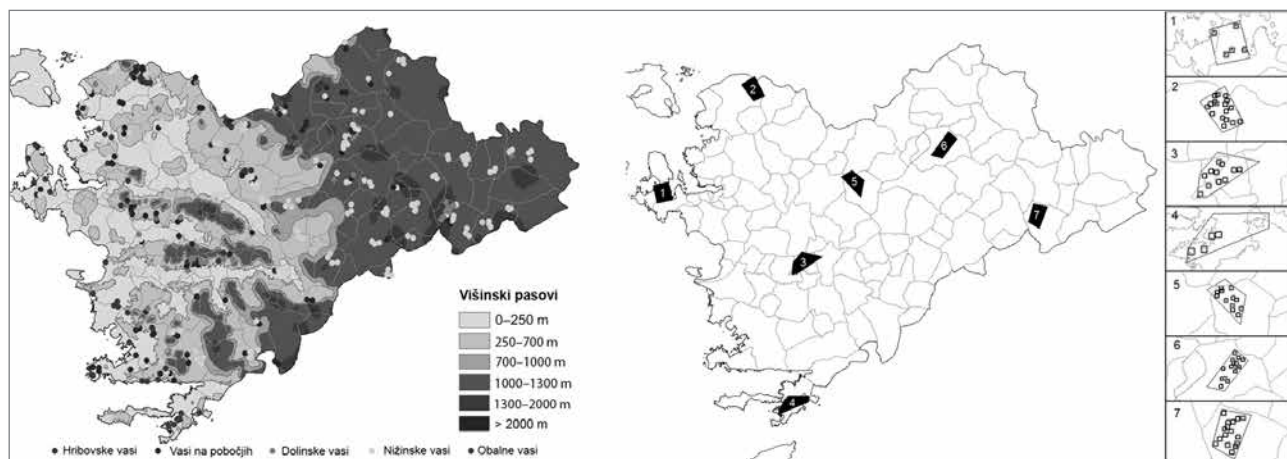
Po podatkih Turškega statističnega inštituta (2024) je bilo leta 2023 v egejski regiji 2.916 vasi s 150 do 2.000 prebivalci. Avtorji so vzorec vasi za raziskavo določili z metodo naključnega vzorčenja skupin, za izbor pa so bila ključna naslednja tri osnovna merila:

1. predstavitev osnovnih geomorfoloških kategorij podeželskih območij v egejski regiji;
2. vključitev vasi na različnih višinskih pasovih in z različnim rastlinjem;
3. oblikovanje skupin s čim večjim številom vasi različnih morfoloških tipov.

Najprej so izbrali 400 vasi, te so na podlagi osnovnih geomorfoloških značilnosti območij, na katerih so, razdelili v hribovske vasi, vasi ob vznožjih hribov, dolinske, nižinske in obalne vasi. Poleg tega so upoštevali nadmorsko višino, saj so poleg morfoloških razlik želeli prikazati tudi razlike v rastlinskem pokrovu. Za analizo fizičnih značilnosti krajin so morali od teh

400 naselij izbrati najmanj 78 vasi s 95-odstotnim intervalom zaupanja in 10-odstotno napako. Hkrati so morala biti vzorčna območja velika najmanj 100 km², razdalja med točkama na posameznem območju pa je morala biti vsaj 5 km, kar sta tudi pogoja, da se naredijo satelitski posnetki. Ker je moralo imeti vsako območje čim več vasi, so avtorji na vsakem območju velikosti 100 km² določili pravokotnik, katerega stranice so bile dolge največ 20 km. Nato so najprej izračunali razdaljo med posamezno vasjo in vsemi sosednimi vasi v polmeru 20 km, potem pa so opredelili skupine vasi z najmanjšimi skupnimi razdaljami. Izbrali so sedem skupin z največjim možnim številom vasi na površini 100 km², ki so vključevale šest višinskih pasov in enako število vasi istega morfološkega tipa. Iz teh skupin so na koncu izbrali skupno 80 vasi (slika 2).

Na vzorčnih območjih so analizirali splošne fizične značilnosti krajine in oblikovali skupine fizične krajinske identitete kot podlago za izbor vasi za podrobnejšo analizo. Za analizo fizične krajinske identitete je bilo treba izbrati najmanj 28 vasi z 80-odstotnim intervalom zaupanja in napako velikosti $\pm 10\%$, za analizo korelacij med neodvisnimi spremenljivkami pa je bilo treba izbrati najmanj 30 vasi. Pogoji, da vzorec vsebuje

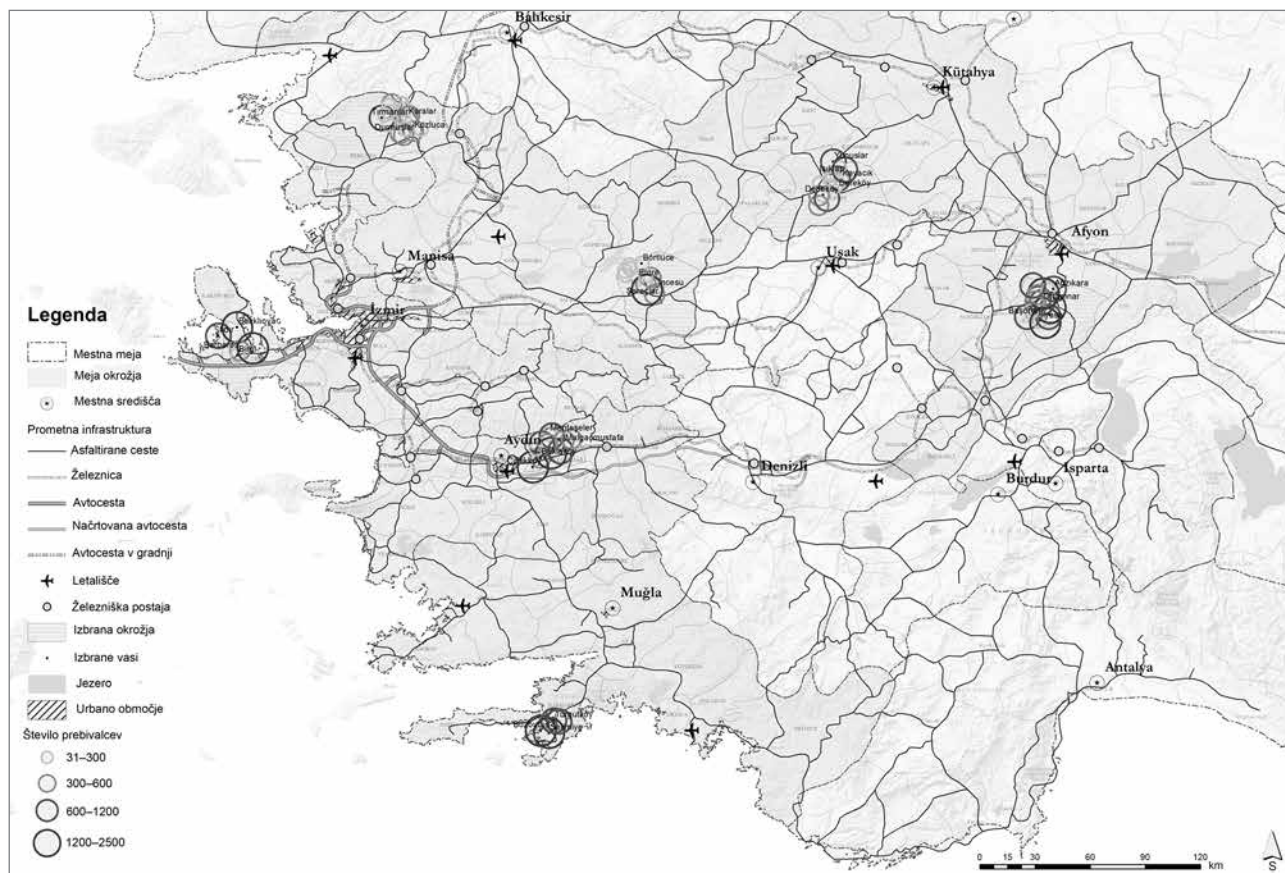

Slika 2: Tipi vasi in prostorska porazdelitev 400 vasi glede na nadmorsko višino (levo); oblikovane skupine vasi in 80 izbranih vasi (desno) (ilustracija: Hasan Serdar Kaya)

Preglednica 1: Izbranih 30 vasi v egejski regiji

Provinca, okrožje, vas	Št. prebivalcev (2023)	Oddaljenost od središča (v km)		Prevladujoča dejavnost
		Mesto	Okrožje	
Afyonkarahisar, Şuhut, Ağzikara	620	25,4	7,6	Poljedelstvo
Afyonkarahisar, Şuhut, Başören	674	47,4	16,1	Živinoreja, čebelarstvo, vrtnarstvo
Afyonkarahisar, Şuhut, Güneytepe	356	38,1	7,3	Poljedelstvo, živinoreja
Afyonkarahisar, Şuhut, İlyaslı	166	42,5	11,7	Upokojenci
Afyonkarahisar, Şuhut, Ortapınar	759	35,2	4,0	Poljedelstvo, živinoreja, storitveni sektor
Aydın, Köşk, Baklaköy	288	20,4	2,2	Poljedelstvo, živinoreja, oljkarstvo
Aydın, Köşk, Çiftlikköy	1.486	18,8	5,6	Poljedelstvo, živinoreja
Aydın, Köşk, Menteşeler	196	33,4	15,1	Poljedelstvo, živinoreja, gojenje fig
Aydın, Sultanhisar, Eskihsar	1.110	30,0	5,4	Poljedelstvo, sadjarstvo, živinoreja, čebelarstvo
Aydın, Sultanhisar, Malgaçmustafa	410	37,2	7,7	Poljedelstvo, sadjarstvo, oljkarstvo
İzmir, Çeşme, Ildır	742	81,0	23,7	Poljedelstvo, turizem
İzmir, Urla, Balıklıova	1.240	67,8	30,0	Poljedelstvo, turizem, ribolov
İzmir, Urla, Barbaros	427	59,0	25,2	Poljedelstvo, turizem, ribolov
İzmir, Urla, Birgi	199	61,7	25,0	Sadjarstvo
İzmir, Bergama, Durmuşlar	371	137,0	31,8	Upokojenci, živinoreja, dninarstvo
İzmir, Bergama, Karalar	255	138,0	32,8	Poljedelstvo
İzmir, Bergama, Kozluca	254	133,0	29,0	Živinoreja, čebelarstvo, vrtnarstvo
İzmir, Bergama, Tırmanlar	442	135,0	30,3	Poljedelstvo, živinoreja
Kütahya, Gediz, Dedeköy	178	97,2	6,0	Upokojenci
Kütahya, Gediz, Işıklar	84	82,0	17,7	Poljedelstvo, živinoreja, storitveni sektor
Kütahya, Gediz, Kayacık	98	87,0	18,0	Poljedelstvo, živinoreja, oljkarstvo
Kütahya, Gediz, Yaylaköy	190	79,0	14,0	Poljedelstvo, živinoreja
Kütahya, Gediz, Yunuslar	711	75,8	18,9	Poljedelstvo, živinoreja, gojenje fig
Manisa, Kula, Börtlüce	202	131,0	33,0	Poljedelstvo, sadjarstvo, živinoreja, čebelarstvo
Manisa, Kula, Emre	190	110,0	20,0	Poljedelstvo, sadjarstvo, oljkarstvo
Manisa, Kula, İncesu	164	124,0	8,0	Poljedelstvo, turizem
Manisa, Kula, Saraçlar	367	115,0	11,5	Poljedelstvo, turizem, ribolov
Muğla, Marmaris, Bozburun	2.240	100,0	47,4	Poljedelstvo, turizem, ribolov
Muğla, Marmaris, Turgutköy	826	81,6	31,1	Sadjarstvo
Muğla, Marmaris, Selimiye	1.360	102,0	43,4	Upokojenci, živinoreja, dninarstvo

Vir: Türkiye Nüfusu İl İlçe, Mahalle, Köy Nüfusları (2023)

Slika 3: Izbrane vasi v egejski regiji (ilustracija: Hasan Serdar Kaya, Gökçe Şahin)

Preglednica 2: Parametri splošne analize naselij

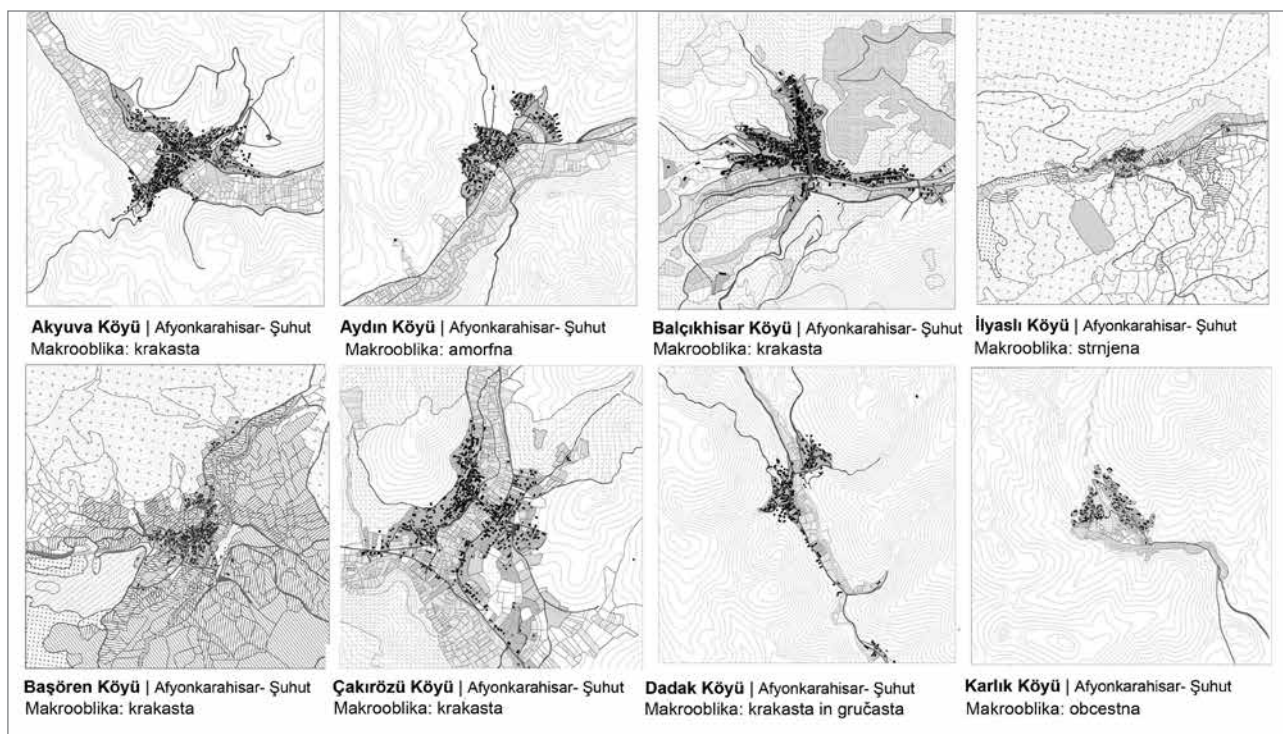
Naravni parametri	Grajeni parametri
<i>Topografija</i> : nadmorska višina, orientacija, geomorfologija, naravni robovi	<i>Pozidan in prazen prostor</i> : razdalja med stavbami, gostota stavb, pozidano okolje, lokacija stavb, zaprt in odprt prostor
<i>Rastlinstvo</i> : naravno rastlinstvo, pokrovnost tal, naravni robovi, delež in vrsta rastlinja, ki prodira v naselje	<i>Odprt prostor</i> : tipologija odprtih prostorov
<i>Vodni viri</i> : vodna površina, vrste, naravni robovi	<i>Produktivna krajina</i> : sistem polj, meje, mejice
<i>Podnebje</i> : makroklima	

najmanj 30 vasi, je bil pomemben tudi z vidika prispevka raziskave k varovanju identitete podeželskih naselij v Turčiji in omogočanja primerjalnih statističnih analiz, kot je multivariatna analiza, za primerjavo z rezultati študij v drugih regijah (preglednica 1, slika 3). Zato so avtorji za podrobno analizo krajinske identitete izbrali 30 vasi in v vsaki opravili dvodnevno terensko raziskavo.

2.2 Izbrane vasi

Vasi, izbrane iz sedmih skupin, so na različnih geografskih območjih egejske regije, od obale do hribovitnega sveta. Po podatkih Turškega statističnega inštituta (2024) v njih živi od 84 do 2.240 ljudi. V obalnih vaseh je običajno več prebivalcev kot

v drugih vaseh, v nekaterih pa se število prebivalcev manjša in v njih živi manj kot 100 ljudi. Iz nekaterih vasi se ljudje izseljujejo, v druge pa priseljujejo. V večini vasi prevladujejo starejši prebivalci, saj je le malo ljudi, ki v njih živijo, mlajših od 40 let. Vasi so blizu središčem posameznih okrožij. Trinajst vasi je od središča oddaljenih manj kot 15 km, enajst vasi je od središča oddaljenih od 16 do 30 km, sedem vasi pa je od središča oddaljenih več kot 31 km. Glavni vir dohodka v vaseh, ki so najbližje središčem, sta poljedelstvo in živinoreja. Za vasi na srednji ali daljši razdalji od središč okrožij je značilna večja gospodarska raznovrstnost. V nasprotju z vasmimi, ki so bližje središčem okrožij, je v najbolj oddaljenih vaseh v povprečju več prebivalcev (890 ljudi).

Slika 4: Vzorec tipologije vasi na podlagi geomorfološke zgradbe in makrooblike: dolinske vasi v okroŹju Şuhut v provinci Afyonkarahisar (ilustracija: Hasan Serdar Kaya in Ezgi Güler Tozluoğlu)

Preglednica 3: Naravni in grajeni parametri krajinske identitete (2. faza)

Naravni parametri	Grajeni parametri
Topografija	Fizićna podoba
Rastlinstvo	Arhitekturne znaćilnosti
Geološka zgradba	Znaćilnosti odprtega prostora
Vodne površine	Prometna infrastruktura
	Kmetijska zemljišća in nasadi

Razen v nekaj obalnih vaseh, kjer prevladuje turizem, je glavna gospodarska dejavnost v vseh vaseh poljedelstvo. Poleg tega se prebivalci ukvarjajo še z živinorejo, ćebelarstvom, vrtnarstvom in ribolovom. V nekaterih vaseh prevladujejo upokoenci, v drugih pa većina prebivalcev dela v storitvenem sektorju (slika 3).

2.3 Zbiranje in analiza podatkov

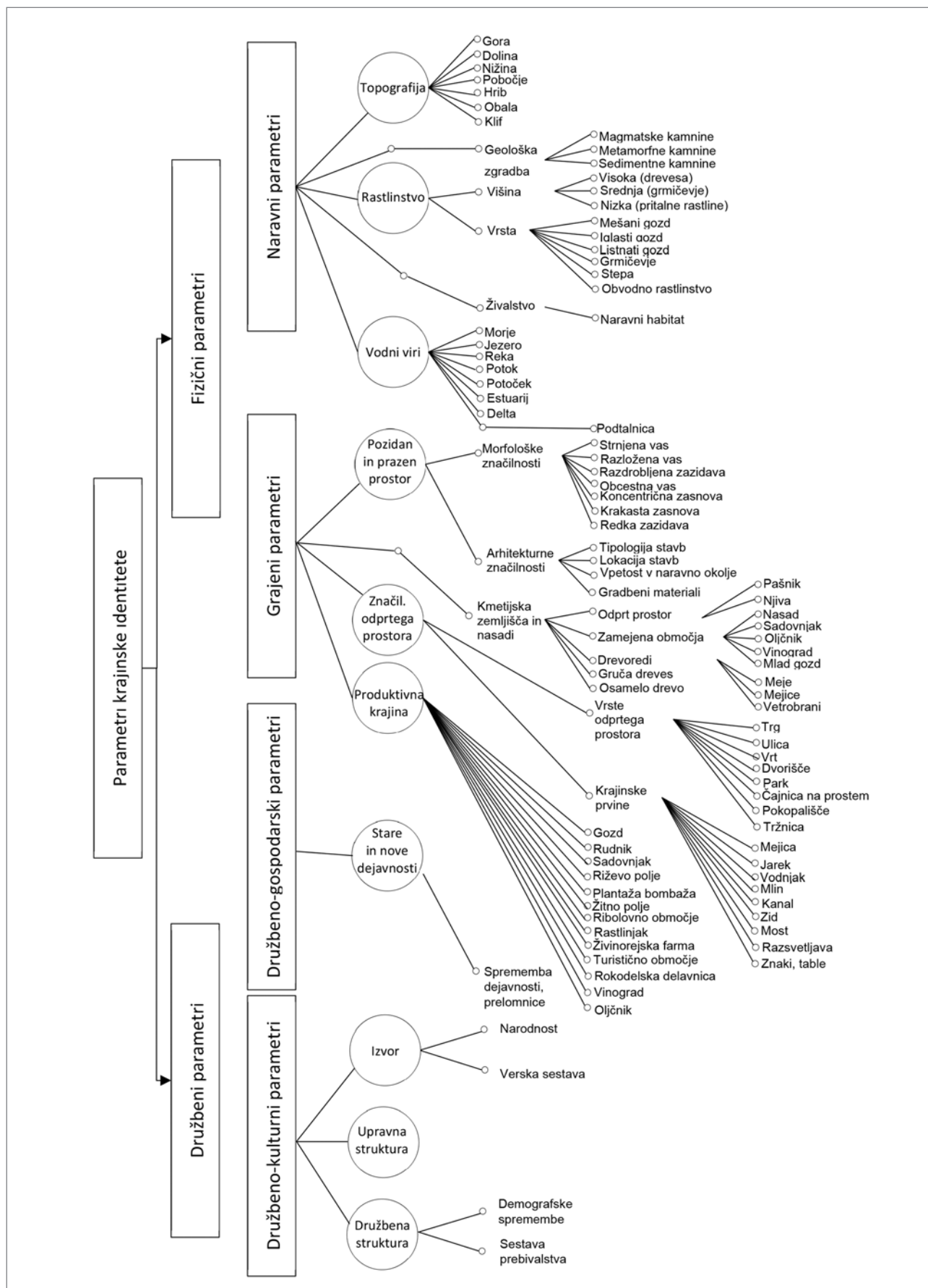
Avtorji so sekundarne podatke pridobili iz objavljenih dokumentov in spletnih virov, kot so spletna stran turškega statistićnega inštituta (www.tuik.gov.tr), portal lokalne uprave (<http://www.yerelyonetim.net/>) ter uradne spletne strani okroŹij Mućla (<https://www.mućla.bel.tr/>), Afyon (www.afyon.bel.tr), Kütahya (www.kutahya.bel.tr), Manisa (www.manisa.bel.tr), ćeşme (www.cesme.bel.tr), Aydın (www.aydin.bel.tr) in Bergama (www.bergama.bel.tr). Primarne podatke so zbrali s terenskimi opazovanji, intervjuji z vaškimi poglavarji in pridobljenimi mnenji strokovnjakov.

V raziskavi so uporabili metodo analize na već ravneh, ki je vkljućevala analizo splošnih znaćilnosti medsebojnega vpliva zasnove naselij in njihove okolice, ki se izraŹa v makroobliki naselja, in prostorsko analizo znaćilnosti, kot so ulićna zasnova, vrsta odprtega prostora, zelene površine, arhitektura, produktivna krajina, ukrepi proti eroziji (vodni, vetrni itd.) in makrooblika. Model doloćanja indeksa krajinske identitete podeŹelskih naselij so sestavljale štiri faze.

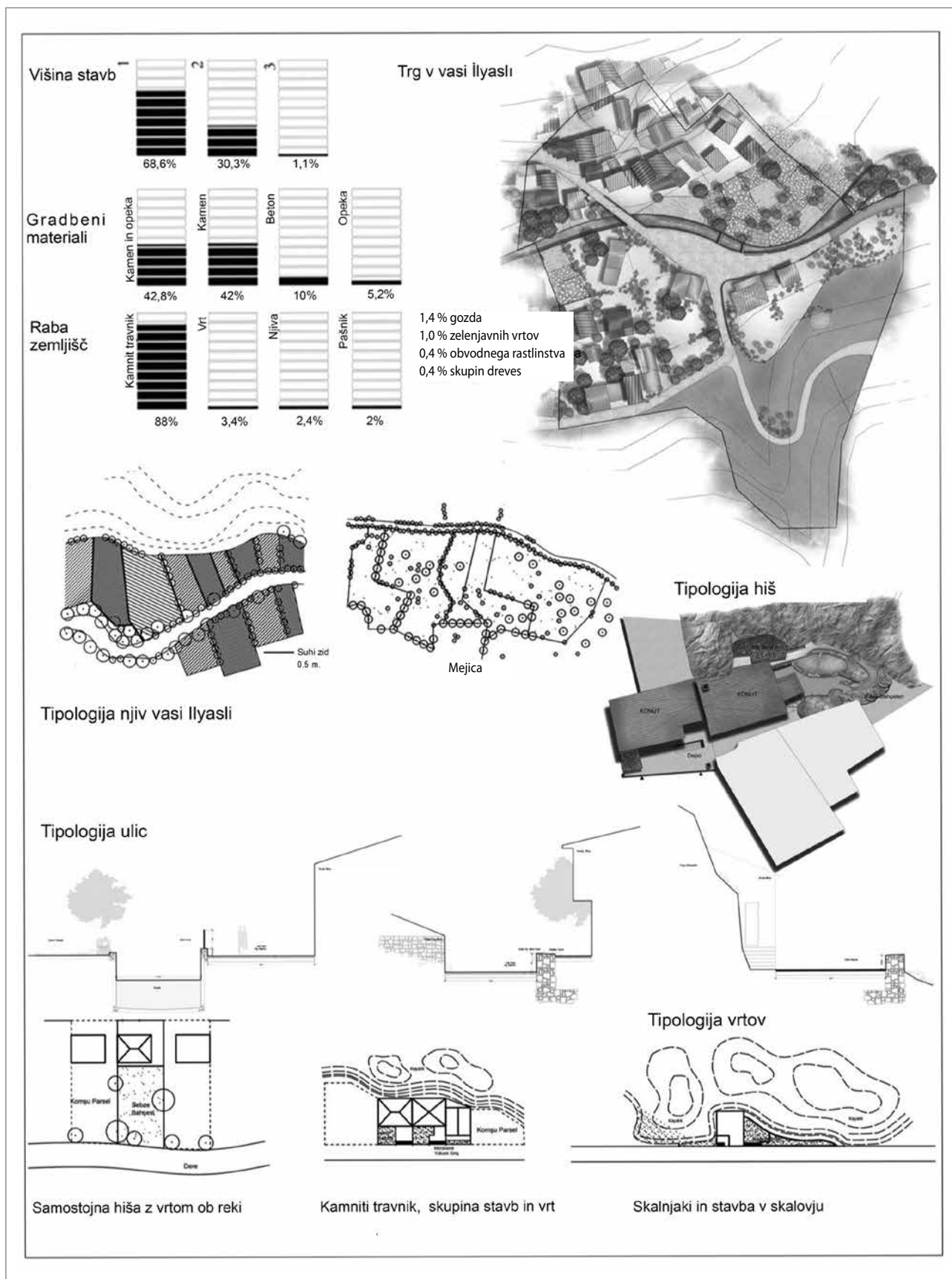
2.3.1 Prva faza: splošna analiza naselij

V prvi fazi so avtorji opravili splošno analizo prvin fizićne identitete izbranih 80 vasi v egejski regiji. Uporabljeni parametri omogoćajo ćim boljše razumevanje krajinske identitete, razkrivajo pa tudi prostorsko zgradbo, okoljske razmere in rabo zemljišć v naseljih (preglednica 2).

Avtorji so okoli vasi doloćili kvadratna obmoćja s stranicami, dolgimi 2 km, ki so vkljućevala stanovanjske dele in sosednja

Slika 5: Parametri krajinske identitete (ilustracija: Meltem Erdem Kaya)

Slika 6: Primer analize tipologije stanovanjskih stavb, ulic, vrtov in njiv v vasi Ilyaslı (ilustracija: Meltem Erdem Kaya, S. Elif Serdar Yakut in Ezgi Güler Tozluoğlu)

Preglednica 4: Rezultati faktorске analize naravnih parametrov krajinske identitete: matrika rotiranih komponent

Parameter	Faktor						
	1	2	3	4	5	6	7
DT_Stepa	-,786	,159	,115	-,066	-,203	,235	-,075
DT_Makija	,705	,429	-,402	,198	-,073	,041	-,159
DF_Grmičevje (sklenjeno)	,687	-,217	,175	,408	,017	,128	,122
DF_Grmičevje (skupine)	,685	,198	-,313	,059	-,154	-,241	-,149
D_Nadmorska višina	-,655	-,119	,463	,132	,101	,102	,335
D_Vodne površine	,630	-,171	,283	,037	-,489	,281	,069
DT_Gozd	-,141	-,911	-,075	-,052	,154	,028	-,034
DF_Drevesa (sklenjeno)	,168	-,899	-,014	,227	-,178	,000	-,175
DF_Drevesa (skupine)	-,125	,425	,811	,058	,123	-,046	-,023
DF_Drevesa (posamična)	,200	,285	-,781	-,248	,104	-,050	,249
DT_Obvodno rastl.	-,029	,079	,735	,008	-,040	,070	,487
D_Naklon (%)	,201	-,041	,040	,876	,111	-,137	,114
DF_Y Poljedelstvo	-,053	,043	-,151	-,739	,299	-,226	-,022
DF_Y Travniki	-,098	,061	,096	-,013	,898	,186	,116
DF_Y Skale	-,267	,282	,078	,265	-,643	,310	,355
DF_Y Pesek	,057	,076	-,019	,005	,002	-,905	-,104
DF_C Posamično drevo	-,334	,356	,019	,292	,303	,511	-,259
D_Geološka zgradba	-,044	,110	,016	,102	,005	,041	,857

Opombe: Metoda ekstrakcije: analiza glavnih komponent, metoda rotacije: Varimax s Kaiserjevo normalizacijo. Rotacija je bila izvedena v 22 ponovitvah.

naravna območja, na podlagi česar so nato izvedli splošno analizo vasi. S to analizo so lahko opredelili primarne identitetne razrede naselij (dolinske, nižinske, obalne, hribovske vasi in vasi ob vznožjih hribov) in makroobliko naselij (strnjene, razložene, gručaste, krakaste vasi itd.) (slika 4).

2.3.2 Druga faza: parametri krajinske identitete podeželskih naselij

V drugi fazi so avtorji pregledali metodologije, kot so popisi pokrajin, morfološki modeli, ekološki modeli, ocena krajinskih značilnosti, vizualna ocena krajine, ocena zgodovinske podeželske krajine, opredelitev značaja mestne krajine, smernice za oblikovanje vasi in izjave prebivalcev o oblikovanju vasi, ter oblikovali parametre krajinske identitete podeželskih naselij, nato pa so te razdelili v dve glavni kategoriji: parametre fizične in družbene krajinske identitete. Nato so parametre v vsaki kategoriji analizirali in na tej podlagi oblikovali indekse.

Podrobna analiza krajinske identitete je zajemala podrobno analizo fizične krajinske identitete naselij na podlagi terenskih raziskav (slika 4). Avtorji so fizično identiteto proučevali na podlagi dveh kategorij parametrov, in sicer naravnih in grajenih parametrov krajinske identitete (preglednica 3).

2.3.3 Tretja faza: terenske raziskave 30 vasi

Avtorji so fizične in družbene parametre krajinske identitete proučili z dvodnevni terenskimi raziskavami vsake vasi, na podlagi česar so kartirali arhitekturne značilnosti, rabo odprtega prostora, ulice, vaške trge in njive ter izdelali tipološke skice za vsako vas (slika 6). Fizične parametre krajinske identitete so tudi fotografirali, s čimer so si olajšali vizualno analizo posamezne vasi.

2.3.4 Četrta faza: matrika in indeksi krajinske identitete podeželskih mest

Podatki, zbrani s terenskimi raziskavami, so bili urejeni v matriko parametrov krajinske identitete, s katero so bile opisno predstavljene prvine identitete naravne in grajene krajine (slika 8). Na fotografijah, posnetih na raznih prostorskih ravneh in na katerih so bili razvidni ulične značilnosti, odprti prostori, neposredna okolica vasi, raba zemljišč in arhitekturne značilnosti, so nato člani raziskovalne ekipe (krajinski arhitekti, urbanisti, arhitekt, inženir geomatike in inženir gozdarstva) proučili vse vizualne značilnosti vasi in določili njihov vpliv na oblikovanje fizične krajinske identitete. Vpliv vsakega parametra so ocenili na lestvici od 1 do 5, pri čemer je vrednost 1 pomenila najmanjši, vrednost 5 pa največji vpliv. Matrika vključuje povprečje vseh ocen in posamezne ocene članov raziskovalne

Preglednica 5: Rezultati faktorske analize grajenih parametrov krajinske identitete: matrika rotiranih komponent

Parameter	Faktor									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
YMK_G Materiali	,857	,081	,099	-,028	-,015	-,090	-,202	,243	,096	-,096
YPD_G Materiali za zidove	,809	-,187	-,046	,063	,007	,024	-,100	-,155	-,196	-,197
YPS Naravna meja	,653	-,191	-,245	,170	,173	-,132	,331	-,039	-,195	,187
YAS Ulica	-,593	-,315	,362	,047	-,387	-,078	,078	,078	,153	-,062
YMY_S Redka zazidava	,113	-,923	-,095	-,058	,032	-,142	,052	-,137	,099	,029
YMY Gosta zazidava	-,144	,867	-,046	-,012	,053	,170	-,076	,013	,004	-,071
YB Strnjena vas	,163	,678	,297	,007	,065	,021	,016	-,063	,056	,470
YB Razložena vas	-,243	-,490	-,276	,013	,107	,270	,309	,126	-,017	-,385
YPK_AK Mešana raba prostora	-,087	,166	,912	-,042	-,036	-,143	,004	,029	,014	,049
YPK_AK Samostojna hiša	,031	,035	-,689	,278	-,387	-,173	-,076	-,068	-,260	,257
YPK Meja med zemljišči	-,172	,138	,570	,123	,198	,037	-,383	,463	-,242	,211
YP Kmetijska zemljišča	-,125	,204	-,111	,860	-,008	-,129	,036	-,112	,137	,078
YPU Vrt	-,092	,035	,227	-,712	-,071	,163	-,041	,357	,228	,233
YME Pomožna stavba	,351	-,129	,253	,708	-,164	,117	-,311	,119	-,137	,117
YPZ_D Vrsta tlaka na ulicah	,450	-,260	-,002	,480	,254	,230	-,166	,011	,366	-,069
YPU Njiva	,093	-,065	-,068	,198	,904	-,119	,101	,084	-,028	,181
YPU Oljčnik	-,121	-,122	-,330	,352	-,807	-,125	-,003	-,036	,152	-,006
YMB Druge stavbe	,209	-,118	,076	,021	,124	-,891	,040	,101	-,072	,113
YMB Stanovanjske	,160	,175	,037	-,118	,119	,877	,123	,165	,047	,154
YPK_TA Prevladujoča raba	-,044	,024	,074	,001	,209	,067	,892	,141	,105	-,022
YP Vodni objekt	,248	,347	,108	,166	,247	-,010	-,663	,151	,068	-,011
YPU Pašnik	,096	,186	,209	-,250	,057	,132	,058	,818	-,088	-,200
YPU Gozd	,053	,272	,446	,062	-,077	,217	-,099	-,635	-,379	-,158
Y_CK Ukrepi proti eroziji	-,313	-,002	,059	,092	-,021	,112	,058	-,037	,788	-,006
YMA Umestitev stavb	,188	-,046	,007	-,247	-,344	-,007	,039	,086	,605	-,370
YAT Odprt prostor	-,153	,018	-,072	-,020	,135	,034	-,004	-,026	-,112	,847

Opombe: Metoda ekstrakcije: analiza glavnih komponent, metoda rotacije: Varimax s Kaiserjevo normalizacijo. a Rotacija je bila izvedena v 20 ponovitvah.

ekipe. Predstavljene so v dveh glavnih kategorijah: naravne in grajene značilnosti. Pod vsako glavno kategorijo so opredeljene podkategorije vsake značilnosti z ocenami. Po pridobitvi ocen za vsak parameter je bila parametrom določena utež v glavni kategoriji. Podatki o družbenih parametrih krajinske identitete, pridobljeni z intervjuji in terenskimi raziskavami, niso bili vključeni v ocenjevanje in so bili namesto tega uporabljeni kot pomožni podatki za analizo krajinske identitete.

2.3.5 Faktorska analiza: naravni in grajeni parametri krajinske identitete

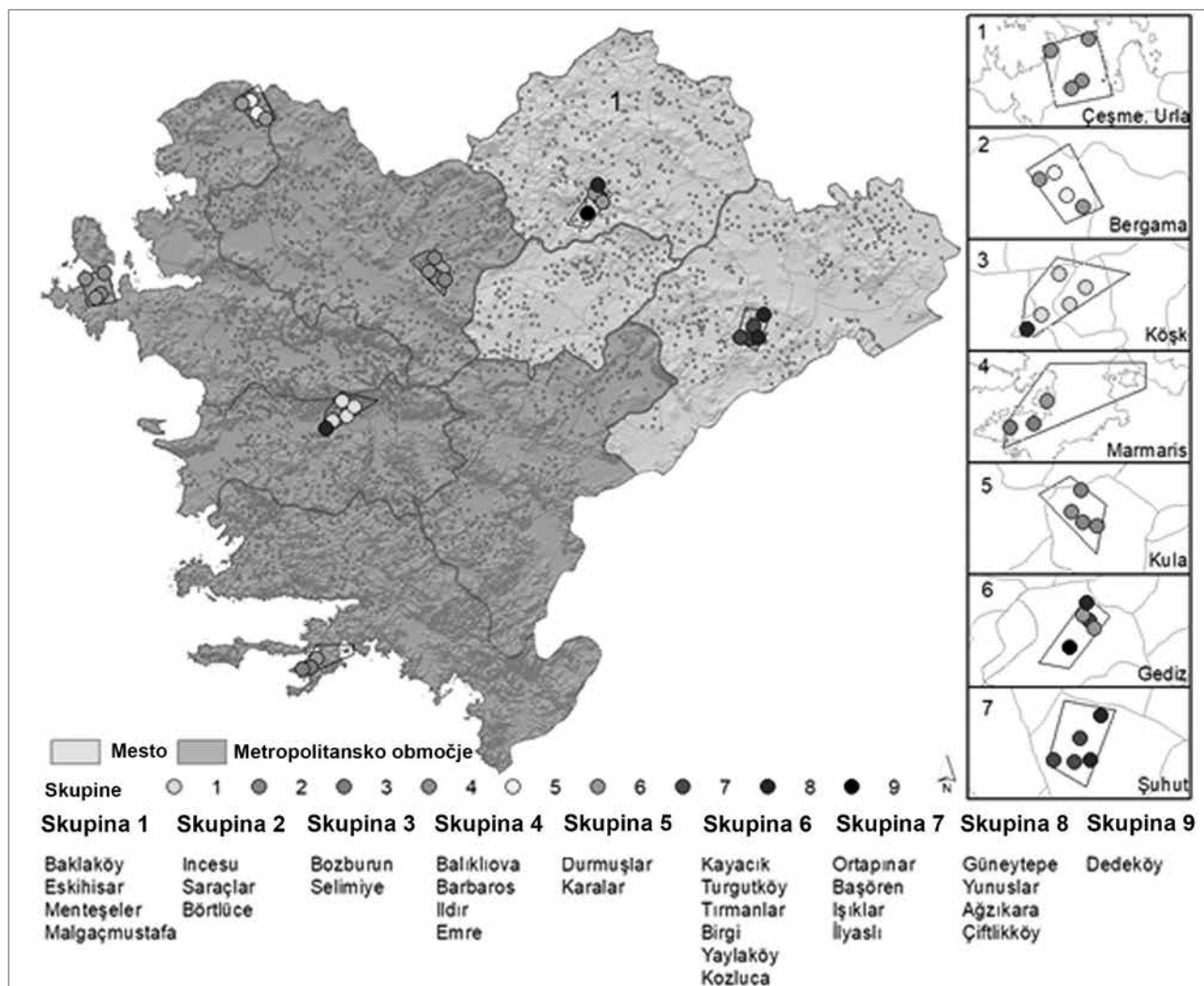
Pri faktorski analizi so bili parametri na najnižji ravni združeni s tistimi na najvišjih ravneh, tako da je bilo število naravnih parametrov krajinske identitete zmanjšano na 18, število grajenih parametrov pa na 29. Ker je bilo število parametrov večje od števila vasi, je bila faktorska analiza opravljena za vsak parameter posebej. Tako je bilo za naravne parametre določenih

sedem faktorjev, za grajene pa deset. Čeprav je bila vrednost Kaiser-Myer-Olkinovega testa zelo majhna (tj. 0,391 za naravne in 0,414 za grajene parametre), je Bartlettov test pokazal, da so bili podatki vseeno ustrezni za izvedbo faktorske analize. Potrjena je bila tudi ustreznost podskupin parametrov, ki sestavljajo posamezne faktorje. Naravni parametri so bili združeni v sedem faktorjev.

Grajeni parametri krajinske identitete so zelo raznovrstni, zato jih je bilo zelo veliko. Poenostavljenih je bilo samo nekaj parametrov, značilnih za nekatere vasi, tako da je bilo njihovo skupno število zmanjšano na 26. Po desetem faktorju so lastne vrednosti padle pod 1.

2.3.6 Razvrščanje v skupine

Na podlagi izračunanih vrednosti faktorjev so avtorji vasi razvrstili v skupine glede na njihove skupne značilnosti. Za

Slika 7: Prostorska porazdelitev identitetnih skupin v egejski regiji (ilustracija: Hasan Serdar Kaya)

to so uporabili metodo hierarhičnega razvrščanja. Ker je bilo v raziskavi opredeljenih pet osnovnih geomorfoloških tipov vasi, je bilo najmanjše možno število skupin pet, ker pa je bilo vseh vasi 30, je bilo največje možno število skupin, določenih po tej metodi, 15. Avtorji so na koncu vasi razdelili v devet skupin (preglednica 6).

Prostorska porazdelitev vasi v posameznih skupinah je zelo heterogena. Obalne vasi, kot sta Balıklıova in Ildır, so bile na primer razvrščene v isto skupino kot nižinska vas Barbaros in vas na pobočju hriba Emre, ki sta daleč od obale. Barbaros in Emre sta živahni vasi z ugodnimi gospodarskimi možnostmi, pomembnimi zgodovinskimi in arhitekturnimi prvini (zlasti Emre) ter dobrimi možnostmi za razvoj lokalnega turizma, zato se močno razlikujeta od drugih vasi v nižinah in na pobočjih hribov, kjer prevladujeta poljedelstvo in živinoreja. Prostorsko najbolj heterogene so vasi v šesti skupini, te vasi so tako na obali kot v notranjosti regije.

3 Rezultati in razprava

Med 30 proučevanimi vasi imata İlyaslı, dolinska vas v okrožju Şuhut v provinci Afyonkarahisar, in Bozburun, obalna vas v okrožju Marmaris v provinci Muğla, najvišji indeks fizične krajinske identitete (0,62). Glede na ocene vseh parametrov v matriki je vrednost indeksa naravne krajinske identitete vasi İlyaslı 0,37, vrednost indeksa njene grajene krajinske identitete pa je 0,26. Glavni parametri njene naravne krajinske identitete so geološka zgradba, rastlinstvo in obrežni pas, ti prispevajo tudi k njeni izjemni fizični krajinski identiteti. Edinstvene in značilne lokalne prvine so zlasti skalnjaki, v katerih prebivalci gojijo raznovrstne rastline. V tem okviru sta naravna zgradba vasi in njej prilagojena raba zemljišč pomembna dejavnika, ki vplivata na indeks krajinske identitete vasi. Indeks naravne krajinske identitete obalne vasi Bozburun znaša 0,36, indeks njene grajene krajinske identitete pa je 0,26. Vpliv naravnega

Preglednica 6: Skupine, opredeljene z metodo razvrščanja v skupine

Vas	Geomorfološki tip	Skupina
Eskihisar	Ob vznožju hriba	1
Baklaköy	Dolinska	
Menteşeler	Na pobočju	
Malgaçmustafa	Na pobočju	
İncesu	Ob vznožju hriba	2
Börtlüce	Na pobočju	
Saraçlar	Na pobočju	
Bozburun	Obalna	3
Selimiye	Obalna	
Emre	Ob vznožju hriba	4
Ildır	Obalna	
Balıkliova	Obalna	
Barbaros	Nižinska	
Durmuşlar	Hill	5
Karalar	Dolinska	
Birgi	Nižinska	6
Yaylaköy	Hill	
Kozluca	Hill	
Tirmanlar	Hill	
Turgutköy	Dolinska	7
Kayacık	Na pobočju	
İlyaslı	Dolinska	
Başören	Dolinska	
Ortapınar	Na pobočju	8
Işıklar	Na pobočju	
Güneytepe	Ob vznožju hriba	
Yunuslar	Ob vznožju hriba	
Ağzıkara	Nižinska	9
Çiftlikköy	Nižinska	
Dedeköy	Nižinska	

okolja na krajinsko identiteto je v tej vasi še bolj izrazit, kar je posledica njene obalne lege in raznovrstne vegetacije (razne rastlinske vrste v priobalnem delu in grmičevje v hribovitih predelih).

Še ena vas z visokim indeksom krajinske identitete (0,6) je İncesu. Edinstvene prvine te nižinske vasi so topografska zgradba, strnjena zasnova, nizke stavbe, kamniti zidovi in objekti ter trg z vodnjaki. Kljub posegom na kamnitih objektih (npr. prizidki iz opeke), ki pomembno vplivajo na identiteto vasi, je vas ohranila lokalni značaj. Na krajinsko identiteto negativno vplivajo številne porušene stavbe v vasi, težave z vzdrževanjem objektov in infrastrukture ter prakse, ki niso v skladu z lokalnim značajem (npr. uporaba betona in opeke). Vodnjaki na trgu izrazito vplivajo na kakovost prostora. In-

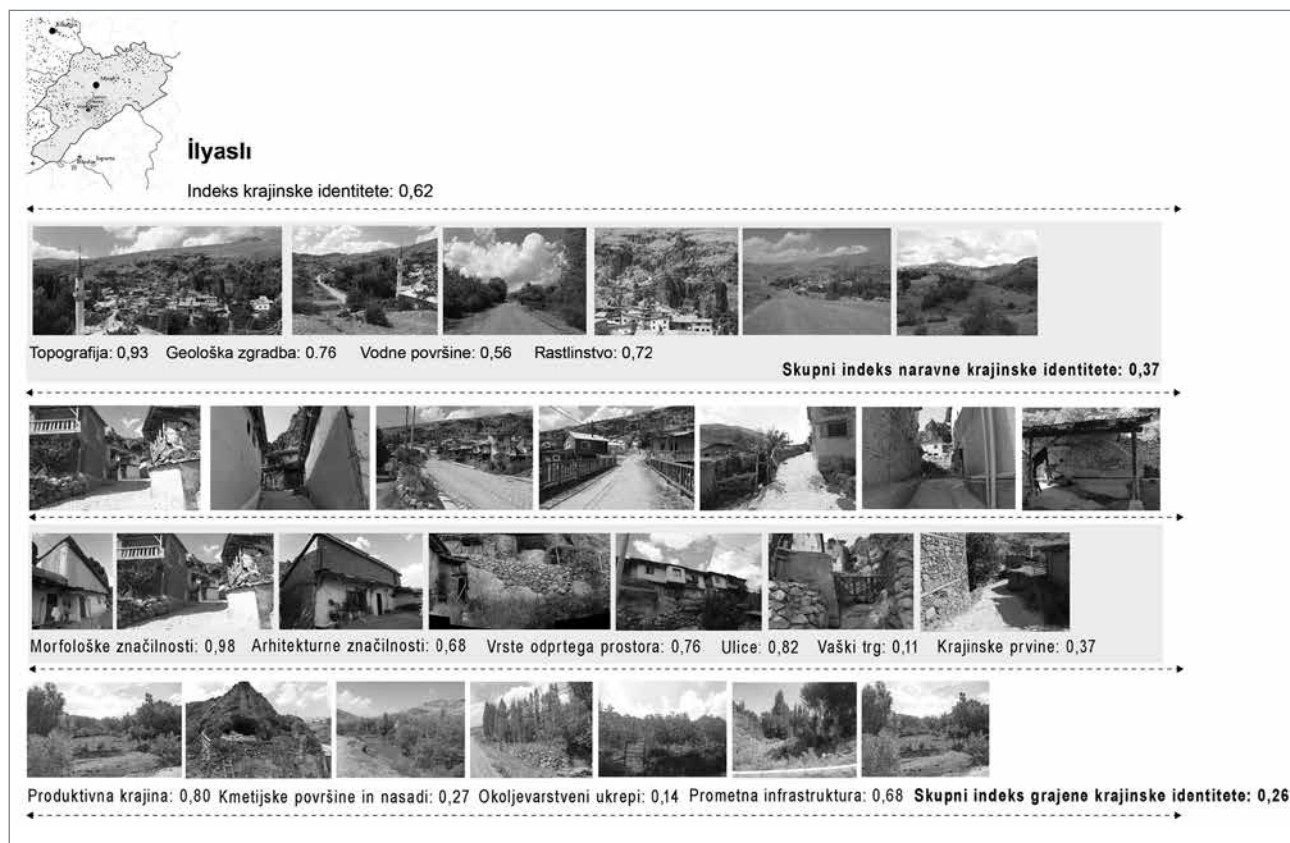
deks grajene krajinske identitete vasi je višji kot indeks njene naravne krajinske identitete, glavni razlogi za to pa so ohranjene lokalne arhitekturne prvine (kamnite stavbe z opečnato streho), pločniki iz naravnega kamna in strnjena oblika vasi z nizkimi hišami.

V 19 vaseh je bil indeks naravne krajinske identitete višji od indeksa grajene krajinske identitete, v desetih pa je bilo ravno obratno. V eni vasi sta bila oba indeksa enaka. Rezultati so pokazali, da ima v podeželskih naseljih naravno okolje pomembno vlogo pri oblikovanju fizične krajinske identitete. Poleg tega ima mnogo vasi edinstvene arhitekturne in gradbene značilnosti, razvidne na tradicionalnih objektih, narejenih iz lokalnih materialov. Tradicionalna podoba vasi je zaradi sodobnih posegov začela razpadati, kar je tudi eden glavnih razlogov, da imajo številne vasi nizek indeks grajene krajinske identitete. Poleg tega so v skoraj vseh vaseh ulice tlakovane s tlakovci. Na splošno se materiali, ki izvirajo z območja, na katerih so proučevane vasi, uporabljajo zelo malo ali se sploh ne uporabljajo, kar tudi najbolj ogroža identiteto grajene krajine. Način gradnje, višina stavb (število nadstropij), vpetost stavb v naravno okolje in obris vasi v krajini pozitivno vplivajo na krajinsko identiteto. Spreminjanje teh prvin in posledično slabša kakovost grajenega okolja negativno vplivata na krajinsko identiteto vseh vasi. Indeks krajinske identitete 23 vasi je znašal 0,5 ali več. Sedem izmed teh vasi je dolinskih, štiri so obalne, šest je nižinskih, štiri ležijo ob vznožju hriba, dve pa sta hribovski. Ti podatki kažejo, da na krajinsko identiteto podeželskih naselij močno vplivata topografija in obalna lega. V nižinskih vaseh imajo velik vpliv na krajinsko identiteto prevladujoča kmetijska krajina in njene prvine, v dolinskih vaseh pa izstopa postopnost gradnje, ki je posledica nagnjenega terena. Tudi reke so pomembna prvina dolinskih vasi, ki pozitivno vpliva na njihovo krajinsko identiteto. Zlasti rastlinstvo in vrtovi ob rekah na edinstven način vplivajo na identiteto. V mnogih vaseh pa so bile rečne struge sanirane in preoblikovane v kanale, s čimer reke niso več prostorsko povezane z vasjo.

V vseh vaseh njive zajemajo povprečno 33 % zemljišč. Osemnajst vasi ima oljčnike, ki v povprečju obsegajo 26 % skupne rabe zemljišč in imajo status posebnih pridelovalnih površin. Enaindvajset vasi ima gozdove, ki v povprečju obsegajo 23 % vseh zemljišč in veljajo za površine z visokim gospodarskim potencialom. V produktivni krajini vasi imajo pomembno vlogo tudi zasebni vrtovi. Na primer, stanovanjske hiše z obsežnimi vrtovi v vasi Turgutköy (v okrožju Marmaris v provinci Muğla), ki so ponekod neposredno povezani z ulicami in so brez ograj, prispevajo k prevladujoči vrtni identiteti vasi. Stavbe različnih oblik in barv, zgrajene iz različnih materialov, ter pomanjkanje enotnega arhitekturnega sloga pa negativno vplivajo na krajinsko identiteto kraja.

			Ločene postavke				Ločene postavke										Po vsej grajeni krajini										Skupna ocena: 2.070									
Okrožje	Vas	Tip vasi	Ločene postavke				Ločene postavke										Po vsej grajeni krajini										Skupna ocena: 2.070									
			Topogra ija: 45	Geologija/prst: 45	Vodna telesa: 45	Rastlinstvo: 180	Topogra ija	Geologija/prst	Vodna telesa	Rastlinstvo	Morfološke značilnosti: 45	Arhitekturne značilnosti: 315	Vrsta odprtega prostora: 45	Značilnosti ulic: 45	Značilnosti trga: 45	Krajske prvine: 225	Produktivna krajina: 45	Kmetijske površine in nasadi: 135	Prometna infrastruktura: 45	Ukrepi proti eroziji: 90	Morfološke značilnosti: 45	Arhitekturne značilnosti: 315	Vrsta odprtega prostora: 45	Značilnosti ulic: 45	Značilnosti trga: 45	Krajske prvine: 225	Produktivna krajina: 45	Kmetijske površine in nasadi: 135	Prometna infrastruktura: 45	Ukrepi proti eroziji: 90	Skupaj	Skupni odstotek	Ocena naravnih parametrov	Naravni par.ametri/skupni odstotek	Ocena grajenih parametrov	Grajeni par.ametri/skupni odstotek
Afyon	Ilyasli	Dolinska	93%	76%	58%	72%	13%	11%	12%	29%	96%	68%	76%	82%	11%	37%	80%	27%	62%	14%	4%	21%	3%	4%	0%	8%	3%	4%	3%	1%	1292	0.62	762	36.8%	530	25.6%
Afyon	Ortapınar	Dolinska	64%	7%	67%	64%	9%	1%	13%	25%	80%	58%	49%	60%	16%	30%	89%	47%	20%	10%	3%	18%	2%	3%	1%	7%	4%	6%	1%	1%	1048	0.51	585	28.3%	463	22.4%
Afyon	Güneytepe	Na pobočju	84%	0%	18%	53%	12%	0%	8%	22%	67%	48%	36%	47%	27%	34%	82%	41%	33%	0%	3%	15%	2%	2%	1%	7%	4%	5%	1%	0%	881	0.43	467	22.5%	414	20.0%
Afyon	Başören	Dolinska	69%	7%	60%	68%	10%	1%	12%	27%	91%	53%	84%	64%	20%	18%	80%	43%	60%	7%	4%	16%	4%	3%	1%	4%	3%	6%	3%	1%	1053	0.51	601	29.0%	452	21.8%
Afyon	Ağzikara	Nižinska	76%	4%	40%	49%	11%	1%	9%	19%	89%	47%	71%	62%	13%	33%	89%	33%	62%	3%	4%	14%	3%	3%	1%	7%	4%	4%	3%	0%	915	0.44	470	22.7%	445	21.5%
Kutahya	Dedeoay	Nižinska	89%	0%	7%	61%	13%	0%	13%	22%	82%	61%	84%	80%	18%	43%	96%	44%	80%	0%	4%	18%	4%	3%	1%	9%	4%	6%	3%	0%	1048	0.51	503	24.3%	545	26.3%
Kutahya	Yaylaköy	Hrbovske	82%	0%	0%	61%	12%	0%	11%	23%	93%	71%	47%	67%	9%	50%	84%	36%	62%	0%	4%	22%	2%	3%	0%	11%	4%	5%	3%	0%	1029	0.50	480	23.2%	549	26.5%
Kutahya	Isıkları	Na pobočju	89%	0%	53%	71%	13%	0%	16%	25%	93%	67%	82%	76%	9%	51%	78%	48%	58%	26%	4%	20%	4%	3%	0%	11%	3%	6%	3%	2%	1219	0.59	628	30.3%	591	28.6%
Kutahya	Kayacık	Dolinska	78%	0%	58%	61%	11%	0%	16%	19%	93%	75%	80%	80%	20%	64%	87%	50%	64%	24%	4%	23%	3%	3%	1%	14%	4%	6%	3%	2%	1221	0.59	562	27.1%	659	31.8%
Kütahya	Yunuslar	Na pobočju	69%	0%	13%	61%	10%	0%	8%	27%	89%	51%	76%	67%	9%	36%	82%	41%	58%	24%	4%	15%	3%	3%	0%	8%	4%	5%	3%	2%	972	0.47	483	23.3%	489	23.6%
Manisa	Bortluce	Na pobočju	96%	0%	2%	77%	14%	0%	14%	30%	80%	74%	73%	84%	2%	55%	96%	16%	53%	0%	3%	22%	3%	4%	0%	12%	4%	2%	2%	0%	1150	0.56	598	28.9%	552	26.7%
Manisa	Emre	Nižinska	89%	0%	16%	71%	13%	0%	12%	28%	84%	73%	84%	78%	40%	65%	82%	47%	73%	0%	4%	22%	4%	3%	2%	14%	4%	6%	3%	0%	1212	0.59	572	27.6%	640	30.9%
Manisa	İncesu	Nižinska	91%	0%	0%	75%	13%	0%	14%	29%	87%	75%	60%	76%	71%	76%	84%	38%	60%	0%	4%	23%	3%	3%	3%	17%	4%	5%	3%	0%	1234	0.60	578	27.9%	656	31.7%
Manisa	Sarıclar	Na pobočju	89%	56%	0%	62%	13%	8%	13%	23%	80%	68%	51%	71%	11%	44%	87%	30%	56%	0%	3%	21%	2%	3%	0%	9%	4%	4%	2%	0%	1094	0.53	582	28.1%	512	24.7%
Mugla	Borburun	Obalna	98%	11%	96%	76%	14%	2%	17%	26%	80%	55%	80%	76%	56%	44%	80%	24%	80%	22%	3%	17%	3%	3%	2%	10%	3%	3%	3%	2%	1280	0.62	752	36.3%	528	25.5%
Mugla	Selimiye	Obalna	98%	0%	98%	74%	14%	0%	15%	28%	84%	49%	76%	58%	53%	38%	56%	17%	69%	1%	4%	15%	3%	3%	2%	8%	2%	2%	3%	0%	1169	0.56	729	35.2%	440	21.3%
Mugla	Turgutköy	Nižinska	80%	0%	76%	61%	11%	0%	14%	21%	84%	50%	67%	76%	11%	47%	96%	35%	56%	17%	4%	15%	3%	3%	0%	10%	4%	5%	2%	1%	1088	0.53	588	28.4%	500	24.2%
Aydın	Bakıkköy	Nižinska	87%	0%	24%	69%	12%	0%	13%	27%	80%	54%	67%	64%	22%	32%	100%	40%	51%	2%	3%	16%	3%	3%	1%	7%	4%	5%	2%	0%	1047	0.51	575	27.8%	472	22.8%
Aydın	Çiftlikköy	Nižinska	96%	0%	20%	49%	14%	0%	10%	18%	84%	47%	80%	56%	44%	44%	89%	30%	38%	3%	4%	14%	3%	2%	2%	10%	4%	4%	2%	0%	928	0.45	460	22.2%	468	22.6%
Aydın	Monteşeler	Dolinska	89%	0%	18%	66%	13%	0%	15%	24%	84%	60%	56%	78%	36%	38%	98%	41%	36%	4%	4%	18%	2%	3%	2%	8%	4%	5%	2%	0%	1059	0.51	549	26.5%	510	24.6%
Aydın	Ekihsar	Nižinska	89%	0%	49%	51%	13%	0%	13%	16%	78%	58%	73%	78%	44%	53%	96%	37%	51%	0%	3%	18%	3%	3%	2%	11%	4%	5%	2%	0%	1048	0.51	506	24.4%	542	26.2%
Aydın	Malgaçmüstafa	Dolinska	91%	0%	47%	53%	13%	0%	14%	17%	84%	57%	58%	82%	24%	40%	93%	30%	24%	0%	4%	17%	3%	4%	1%	9%	4%	4%	1%	0%	994	0.48	519	25.1%	475	22.9%
İzmir	Durmuşlar	Obalna	96%	11%	16%	60%	14%	2%	12%	24%	89%	79%	38%	73%	33%	58%	60%	37%	53%	0%	4%	24%	2%	3%	1%	13%	3%	5%	2%	0%	1122	0.54	556	25.9%	586	28.3%
İzmir	Karalar	Dolinska	96%	0%	69%	64%	14%	0%	14%	23%	78%	63%	53%	71%	36%	51%	80%	24%	31%	26%	3%	19%	2%	3%	2%	11%	3%	3%	1%	2%	1146	0.55	621	30.0%	525	25.4%
İzmir	Kozluca	Na pobočju	80%	0%	16%	70%	11%	0%	15%	28%	84%	62%	78%	84%	51%	62%	87%	33%	40%	0%	4%	19%	3%	4%	2%	14%	4%	4%	2%	0%	968	0.47	483	23.3%	485	23.4%
İzmir	Tırmanlar	Na pobočju	87%	0%	33%	52%	12%	0%	15%	17%	89%	62%	60%	62%	33%	37%	82%	30%	44%	0%	4%	19%	3%	3%	1%	8%	4%	4%	2%	0%	968	0.47	483	23.3%	485	23.4%
İzmir	Balıkcıova	Obalna	96%	0%	98%	76%	14%	0%	15%	29%	87%	51%	76%	64%	18%	42%	69%	15%	76%	10%	4%	16%	3%	3%	1%	9%	3%	2%	3%	1%	1194	0.58	733	35.4%	461	22.3%
İzmir	Barbaros	Nižinska	96%	0%	27%	71%	14%	0%	16%	29%	84%	56%	89%	60%	24%	58%	84%	27%	53%	2%	4%	17%	4%	3%	1%	13%	4%	3%	2%	0%	1124	0.54	601	29.0%	523	25.3%
İzmir	Birgi	Nižinska	82%	0%	51%	63%	12%	0%	17%	26%	73%	52%	38%	64%	11%	44%	82%	21%	33%	0%	3%	16%	2%	3%	0%	10%	4%	3%	1%	0%	997	0.48	568	27.5%	429	20.7%
İzmir	İldir	Obalna	91%	7%	93%	71%	13%	1%	12%	28%	89%	68%	71%	76%	2%	34%	76%	39%	62%	0%	4%	21%	3%	3%	0%	7%	3%	5%	3%	0%	1210	0.58	700	33.8%	510	24.6%

Slika 8: Matrika in indeksi krajinske identitete 30 proučevanih vasi (ilustracija: Hasan Serdar Kaya in Ezgi Güler Tozluoğlu)

Slika 9: Primer vizualne ocene in vrednosti indeksov ene izmed proučevanih vasi (ilustracija: Meltem Erdem Kaya)

Preglednica 7: Faktorji naravne krajinske identitete

Faktor	Opis
1	Rastlinstvo v odvisnosti od nadmorske višine
2	Gostota rastlinstva
3	Obvodno rastlinstvo
4	Kmetijske površine na pobočjih
5	Porasle skalnate površine
6	Rastlinstvo na obalnih območjih
7	Geološka zgradba

Preglednica 8: Faktorji grajene krajinske identitete

Faktor	Opis
1	Meje med zemljišči v grajenem okolju
2	Oblika gradnje
3	Meje v naravnem okolju
4	Zunanje značilnosti podeželske krajine
5	Kmetijska krajina
6	Tipologija stavb
7	Prevladujoče prvine
8	Naravni viri
9	Ukrepi proti eroziji
10	Skupni prostor

Najnižji indeks fizične krajinske identitete med vsemi 30 vasm (tj. 0,43) je imela vas Güneytepe v okrožju Şuhut province Afyonkarahisar. Vzrok za to so zlasti propadajoče grajeno okolje v vasi, ki leži ob vznožju hriba, intenzivni in pogosti gradbeni posegi, ki se ne ujemajo z lokalno identiteto, in neurejen odprt prostor v vasi.

Javni prostori lokalne skupnosti, kot so trgi, dvorišča in vrtovi pred mošejami, se v številnih proučevanih vaseh še vedno aktivno uporabljajo. Vaški trg je pomembno zbirališče, zlasti ob porokah in obredih obrezovanja, v nekaterih vaseh pa se še vedno uporablja za skupna opravila (npr. v vasi Emre).

3.1 Faktorska analiza 30 vasi

Med terenskimi raziskavami so bili proučeni fizični podatki, s faktorsko analizo pa so bile podobne komponente združene v skupine. Začetnih 18 spremenljivk naravne identitete je bilo združenih v 7 faktorjev, 29 spremenljivk grajene krajinske identitete pa v 10 faktorjev.

3.1.1 Faktorska analiza komponent naravne identitete

Po opredeljenih sedmih faktorjih naravne krajinske identitete so lastne vrednosti začele padati (z 1,015 na 0,7), zato je bilo v analizi uporabljenih sedem faktorjev. Prvi faktor je vključeval komponente stepe, makija, sklenjeno grmičevje, skupine grmičevja, nadmorska višina in vodni viri. Drugi faktor je vključeval gozd in sklenjena drevesa, tretji skupino dreves, posamična drevesa in obvodno rastlinstvo. Četrty faktor je vključeval pobočje in kmetijske površine, peti travnišča in skalnate površine (zadnje imajo negativno vrednost), šesti faktor pa peščene sipine in posamično grmičevje. Sedmi faktor se je nanašal na geološko zgradbo (preglednica 7).

3.1.2 Faktorska analiza grajenih parametrov krajinske identitete

S faktorsko analizo je bilo pridobljenih deset faktorjev. Prvi se nanaša na naravne materiale, ki se uporabljajo za gradnjo hiš in razmejitvenih zidov. Drugi faktor se nanaša na gostoto in obliko naselij, tretji vključuje raznovrstna drevesa, drevesa iste vrste in mejice, četrti pa produktivno krajino, vrtove, stanovanjske prizidke v vrtovih in značilnosti pritalnega rastlinstva. Peti faktor kot parametra vključuje njive in oljčnike, šesti bivališča in značilne nestanovanjske objekte, kot so mošeje, sedmi prevladujoča osamela drevesa in vodne objekte. Osmi faktor sestavljajo pašniki in gozd, devetega ukrepi proti eroziji. Deseti faktor vključuje samo en parameter: odprt prostor (preglednica 8).

3.2 Razvrščanje 30 vasi v skupine

Po faktorski analizi so avtorji na podlagi vrednosti faktorjev naravne in grajene krajinske identitete vasi razvrstili v skupine. Primerjava osnovnih morfoloških značilnosti vasi med skupinami je pokazala, da so skupine vključevale vasi različnih morfoloških tipov. Ta ugotovitev podpira hipotezo, da se lahko vasi na podlagi podatkov o grajeni krajinski identiteti združujejo v različne skupine. Dejstvo, da so bile dolinske in nižinske vasi ter vasi ob vznožju hribov in na pobočjih vključene v več skupin kot druge, kaže, da so geografske značilnosti manj pomembne od drugih. Hribovske in obalne vasi so bile razvrščene v dve skupini. Glavni razlog za to je dejstvo, da so obalne vasi po navadi najbolj dostopne, hribovske pa najmanj; razlikujejo se v stopnji razvoja, pri čemer je v obalnih vaseh glavna gospodarska panoga turizem, v hribovskih pa prevladujeta živinoreja in poljedelstvo. Hribovske in obalne vasi se od drugih vasi razlikujejo po številu prebivalstva, naravni krajini in rastlinstvu. Ustvarjene skupine izražajo raznovrstno identiteto vasi. Podrobnejša analiza pokaže podobnosti med vasei v posamezni skupini in med skupinami. Zato ta razvrstitev ne

more biti alternativa geomorfološki klasifikaciji. Oblikovane skupine kažejo, da se lahko vasi združujejo v skupine, če se vrednotijo z različnih vidikov in večjim številom parametrov. Tako večdimenzionalno strukturo bi bilo treba upoštevati tudi pri vrednotenju vasi.

4 Sklep

Avtorji so z raziskavo, ki se je osredotočala na krajinsko identiteto, poskušali odgovoriti na tri raziskovalna vprašanja. Prvo se je nanašalo na opredelitev krajinske identitete, ki so jo avtorji predstavili in proučili kot celostni pristop k določanju značilnosti podeželskih naselij. Podeželska naselja odsevajo življenjske sloge, povezane s produktivno krajino in naravnim okoljem. V njih se zaradi pragmatičnih prilagoditev naravnim razmeram razvijejo edinstveni kulturni vzorci. Avtorji so podeželska naselja obravnavali kot prostorske enote s produktivno krajino, z uporabljenim pristopom določanja krajinske identitete pa so poudarili povezanost kulture z naravno krajino. S tega vidika so krajinsko identiteto razdelili v fizično in družbeno. Pri drugem raziskovalnem vprašanju so proučevali, ali se lahko parametri krajinske identitete kvantitativno merijo. Predlagali so metodo, s katero so poskušali objektivno pokazati, zaradi katerih parametrov je posamezno naselje izjemno in vredno, da se zavaruje. Metoda poleg tega omogoča primerjavo naselij z vidika krajinske identitete. Matrika krajinske identitete, ki so jo izdelali za 30 proučevanih podeželskih naselij, vsebuje vrednosti indeksov za vsak parameter, s čimer odgovarja na drugo in tretje raziskovalno vprašanje ter dokazuje, da imajo lahko vasi na istem geografskem območju različno krajinsko identiteto. Ta ugotovitev potrjuje prvo in četrto hipotezo raziskave. Matrika poleg tega kaže, da so naravno okolje, podeželska raba zemljišč in arhitekturne značilnosti najpomembnejši parametri krajinske identitete, ki so poleg ohranjenih družbenih vzorcev še vedno v podeželskih naseljih, vendar jih ogroža urbanizacija. Razumevanje teh podeželskih značilnosti je v čedalje bolj urbaniziranem svetu ključno za varovanje vrednot in nadziranje razvoja. Avtorji zato predlagajo, da se vrednotenje krajinske identitete lahko uporabi kot raziskovalni pristop, metoda ali način razmišljanja o podeželskih območjih, na podlagi česar se lahko določijo regionalne in lokalne značilnosti območij, ter kot orodje za spodbujanje trajnostnega razvoja podeželja.

Meltem Erdem Kaya, Tehnična univerza v Istanbulu, Fakulteta za arhitekturo, Oddelek za krajinsko arhitekturo, Istanbul, Turčija

E-naslov: erdemme@itu.edu.tr

Hasan Serdar Kaya, Tehnična univerza v Istanbulu, Fakulteta za arhitekturo, Oddelek za urbanistično in regionalno načrtovanje, Istanbul, Turčija

E-naslov: hserdarkaya@gmail.com

Fatih Terzi, Tehnična univerza v Istanbulu, Fakulteta za arhitekturo, Oddelek za urbanistično in regionalno načrtovanje, Istanbul, Turčija
E-naslov: terzifati@itu.edu.tr

Doğanay Tolunay, Univerza Istanbul – Cerrahpaşa, Fakulteta za gozdarstvo, Oddelek za gozdarsko inženirstvo, Istanbul, Turčija
E-naslov: dtolunay@iuc.edu.tr

Elif Alkay, Tehnična univerza v Istanbulu, Fakulteta za arhitekturo, Oddelek za urbanistično in regionalno načrtovanje, Istanbul, Turčija
E-naslov: alkayel@itu.edu.tr

Filiz Bektaş Balçık, Tehnična univerza v Istanbulu, Fakulteta za gradbeništvo, Oddelek za geomatiko, Istanbul, Turčija
E-naslov: bektasfi@itu.edu.tr

Ezgi Güler Tozluoğlu, Planarkitekt P/MSA, Gothenburg, Vastra Götaland, Švedska
E-naslov: ezgigulerr@gmail.com

S. Elif Serdar Yakut, Tehnična univerza v Istanbulu, Fakulteta za arhitekturo, Oddelek za krajinsko arhitekturo, Istanbul, Turčija
E-naslov: serdarsa@itu.edu.tr

Zahvala

Članek je nastal v okviru raziskovalnega projekta z naslovom Predlog metodologije za določanje krajinske identitete podeželskih naselij: egejska regija, ki ga je financiral turški svet za znanstvene in tehnološke raziskave (TÜBİTAK) (projekt št. 114O369). Za podatke, pridobljene z daljinskim zaznavanjem, se avtorji zahvaljujejo centru za satelitsko komuniciranje in daljinsko zaznavanje İTÜ CSCRS.

Viri in literatura

Altman, I., in Rogoff, B. (1987): World views in psychology: Trait, interactional, organismic, and transactional perspectives. V: Stokols, D., in Altman, I. (ur.): *Handbook of environmental psychology*, 7–40. New York, Wiley.

Antrop, M. (2005): Why landscapes of the past are important for the future. *Landscape and Urban Planning*, 70(1–2), 21–34. doi:10.1016/j.landurbplan.2003.10.002

Boyle, P., in Halfacree, K. (1998): *Migration into rural areas: Theories and issues*. Hoboken, NJ, Wiley.

Bunce, M. (1982): *Rural settlement in an urban world*. London, Croom Helm.

Carlin, T. A., in Saupe, W. E. (1993): Structural change in farming and its relationship to rural communities. V: Hallam, I. A. (ur.): *Size, structure, and the changing face of American agriculture*, 538–560. Boulder, CO, Westview Press.

Çörek Öztaş, Ç., in Karaaslan, Ş. (2017): Rural planning in Turkey examples belonging to different countries. *Journal of Urban Academy*, 10(4), 432–465.

Dax, T. (1999): The emergence of new uses for rural spaces and interrelations of rural and urban labour markets. V: Crampton, I. C. (ur.): *Regional unemployment, job matching, and migration. European research in regional science*, 9. izd., 221–234. London, Pion.

Donovan, K., in Gkartzios, M. (2014): Architecture and rural planning: Claiming the vernacular. *Land Use Policy*, 41, 334–343. doi:10.1016/j.landusepol.2014.06.013

Egoz, S. (2013): Landscape and identity: Beyond a geography of one place. V: Howard, P., Thompson, I., in Waterton, E. (ur.): *The Routledge companion to landscape studies*, 272–285. New York, Routledge.

Erdem, M. (2012): *An evaluation matrix proposal for identification, preservation, and development of landscape characteristics of rural settlements*. Doktorska disertacija. Istanbul, Istanbul Technical University, Institute of Science & Technology.

Erdem Kaya, M. (2013): Landscape change and rural policy: An identity-based approach to rural settlements. *AJZ ITU Journal of the Faculty of Architecture*, 10(2), 94–110. doi:10.51596/sijocp

Hough, M. (1990): *Out of place: Restoring identity to the regional landscape*. New Haven, CT, Yale University Press.

Jackson, J. B. (1984): *Discovering the vernacular landscape*. New Haven, CT, Yale University Press.

Lampietti, J. A., Lugg, D. G., Van der Celen, P., in Branczik, A. (2009): *The changing face of rural space: Agriculture and rural development in the Western Balkans*. Washington, DC, World Bank. doi:10.1596/978-0-8213-7931-8

Landscape Institute (2017): *Technical information note*. Dostopno na: <https://landscapewpstorage01.blob.core.windows.net/www-landscapeinstitute.org/2017/12/tin-05-2017-townscape.pdf> (sneto 21. 2. 2024)

Loupa-Ramos, I., Bernardo, F., Ribeiro, S. C., in Van Eetvelde, V. (2016): Landscape identity: Implications for policy making. *Land Use Policy*, 53, 36–43. doi:10.1016/j.landusepol.2015.01.030

Loupa-Ramos, I., Bianchi, P., Bernardo, F., in Van Eetvelde, V. (2019): What matters to people? Exploring contents of landscape identity at the local scale. *Landscape Research*, 44(3), 320–336. doi:10.1080/01426397.2019.1579901

Mahon, M. (2007): New populations; shifting expectations: The changing experience of Irish rural space and place. *Journal of Rural Studies*, 23(3), 345–356. doi:10.1016/j.jrurstud.2007.01.006

Mandal, R. B. (2001): *Introduction to rural settlement*. New Delhi, Concept.

Mitković, P., Vasilevska, L., Bogdanović, I., in Dinić, M. (2002): Functional and size typology of the village settlements in the city of Niš territory. *Facta Universitatis, Series: Architecture and Civil Engineering*, 2(4), 231–249. doi:10.2298/FUACE0204231M

Nitavska, N. (2020): The spatial structure of the landscape as one of the elements of the landscape identity. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 960, 042001. doi:10.1088/1757-899X/960/4/042001

Oğuz, E. (2013): Bütünşehir yasası hakkında bir değerlendirme. *TMMOB Şehir Plancıları Odası Haber Bülteni Kadın Özel Eki*, 36–37.

Oliver, P. (2003): *Dwellings: The vernacular house worldwide*. New York, Phaidon.

Philokyprou, M., in Michael, A. (2021): Environmental sustainability in the conservation of vernacular architecture. The case of rural and urban traditional settlements in Cyprus. *International Journal of Architectural Heritage*, 15(11), 1741–1763. doi:10.1080/15583058.2020.1719235

Ramos, I. L., Bernardo, F., Carvalho Ribeiro, S., Van Eetvelde, V., (2016): Landscape identity: Implications for policy making. *Land Use Policy*, 53, 36–43. doi:10.1016/j.landusepol.2015.01.030.

Roberts, B. K. (2006): *Landscape of settlements: Prehistory to the present*. London, Routledge.

Sabatino, M. (2010): Documenting rural architecture, by Giuseppe Pagano. *Journal of Architectural Education*, 63(2), 92–98. doi:10.1111/j.1531-314X.2010.01070.x

Selman, P. (2012): *Sustainable landscape planning: The recognition agenda*. London, Routledge. doi:10.4324/9780203119860

Shao, Y., Lange, E., Thwaites, K., Xue, Z., in Xu, X. (2020): Understanding landscape identity in the context of rapid urban change in China. *Land*, 9(9), 298. doi:10.3390/land9090298

Sharp, T. (1946): *The anatomy of the village*. Harmondsworth, Penguin Books.

Silva, L., in Figueiredo, E. (2013): *Shaping rural areas in Europe. Perceptions and outcomes on the present and the future*. Dordrecht, Springer. doi:10.1007/978-94-007-6796-6

Soydal, M. O., in Türk, Ş. Ş. (2016): Büyükşehir Belediyesi Statüsü Kazanmanın İller Üzerindeki Etkisinin Yasal Düzenlemeler Bazında Değerlendirilmesi. *Şehir ve Toplum Dergisi*, 3, 107–132.

Stobellar, D. J., in Pedrolì, B. (2011): Perspectives on landscape identity: A conceptual challenge. *Landscape Research*, 36(3), 321–339. doi:10.1080/01426397.2011.564860

Svet Evrope (2000): *European landscape convention*. Dostopno na: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Treaties/Html/176.html> (sneto 5. 2. 2024).

Swanwick, C. (2004): The assessment of countryside and landscape character in England: An overview. V: Bishop, K., in Phillips, A. (ur.): *Countryside planning: New approaches to management and conservation*, 109–124. Oxford, Earthscan.

Tudor, C. (2014): *An approach to landscape character assessment*. London, Natural England. Dostopno na: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/691184/landscape-character-assessment.pdf (sneto 5. 2. 2024).

Türski statistični inštitut (2024) *Data portal for statistics*. Dostopno na: www.tuik.gov.tr (sneto 5. 2. 2024).

Türkiye Nüfusu İl İlçe, Mahalle, Köy Nüfusları (2023): *Türkiye Nüfusu*. Dostopno na: <https://www.nufusune.com/> (sneto 5 Feb. 2024).

Werner, C. M., Brown, B. B., in Altman, I. (2002): Transactionally oriented research: examples and strategies. V: Bechtel, R. B., in Churchman, A. (ur.): *Handbook of environmental psychology*, 2. izd., 203–221. New York, John Wiley & Sons.